2026

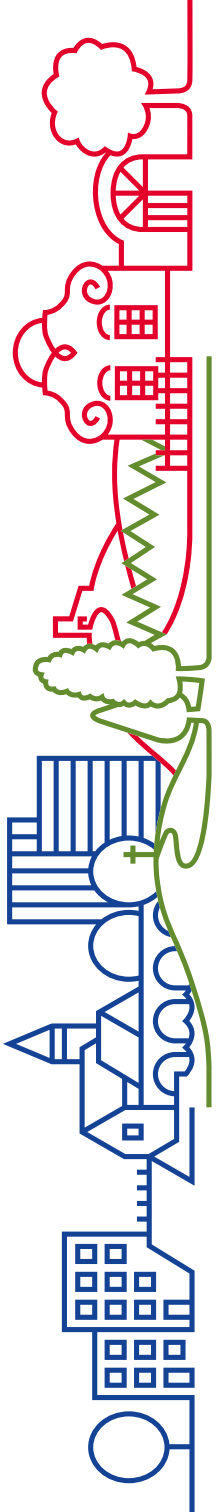
Sborník mezinárodní konference Krajina Sídla Památky

PROSTOR PRO ŽIVOT

(ne)památky

Sborník mezinárodní konference Krajina Sídla Památky

ISSN 3029-8245 (online)
ISBN 978-80-214-6443-8 (online)

OBSAH

Krajina

POSTSOCIALISTICKÉ ZEMĚDĚLSKÉ BROWNFIELDY JAKO (NE)PAMÁTKY KRAJINY STŘEDNÍ EVROPY *POST-SOCIALIST AGRICULTURAL BROWNFIELDS AS (NON-)MONUMENTS OF THE CENTRAL EUROPEAN LANDSCAPE*

Zdeněk Bílek 22

(NE)PAMÁTKA POLDI: INDUSTRIÁLNÍ AREÁL JAKO NOSITEL IDENTITY MĚSTA KLADNA *(NON)MONUMENT OF POLDI: INDUSTRIAL AREA AS A CARRIER OF THE IDENTITY OF KLADNO*

Adam Čermák 30

ASOCIATIVNÍ KRAJINA JAKO (NE)PAMÁTKA *ASSOCIATIVE LANDSCAPE AS A (NON-)MONUMENT*

Jiří Kupka 48

DIGITÁLNE ODKRÝVANIE HODNÔT KRAJINNEJ ARCHITEKTÚRY *DIGITAL UNCOVERING OF (NON)MONUMENTS: UTILIZING ARCHIVAL MAP VECTORIZATION TO IDENTIFY THREATENED LANDSCAPE ARCHITECTURE VALUES*

Bronislava Poljak Lamrichová, Attila Tóth 60

NEVYHLÁŠENÉ KRAJINNÉ PAMÁTKOVÉ ZÓNY *UNREALIZED LANDSCAPE CONSERVATION AREAS*

Markéta Šantrůčková 74

KULTURNÍ KRAJINA VODNÍCH MLÝNŮ: HODNOTOVÉ ASPEKTY, VÝZVY A MOŽNOSTI *THE CULTURAL LANDSCAPE OF WATER MILLS: VALUES, CHALLENGES AND OPPORTUNITIES*

David Šťastný 84

VYSTĚHOVANÉ OBCE DRAHANSKÉ VRCHOVINY JAKO KRAJINA PAMĚTI *THE DISPLACED VILLAGES OF THE DRAHANSKO REGION AS A LANDSCAPE OD MEMORY*

Dana Vedra 100

Sídla

HODNOTY STAVEBNEJ SUBSTANCIE Z 20. STOROČIA BEZ PAMIATKOVEJ OCHRANY V MIKROREGIÓNE HORNÁ ORAVA *VALUES OF 20TH-CENTURY BUILDING STOCK WITHOUT HERITAGE PROTECTION IN THE HORNÁ ORAVA MICROREGION*

Filip Bránický 118

NEZTRÁCEJME HODNOTU *DO NOT LET HERITAGE VALUE BE LOST*

Martina Lehnertová, Matěj Kubina 130

SÍDLIŠTĚ JAKO (NE)PAMÁTKA ANEB PROČ CHRÁNIT SÍDLIŠTĚ *HOUSING ESTATES AS (NOT) HISTORIC SITES, OR WHY WE SHOULD PROTECT HOUSING ESTATES*

Hana Řepková 142

PLANÝRKA JAKO KRAJINA, KTERÁ SE CHRÁNÍ SAMA: VÍCEDRUHOVÁ ODOLNOST UVNITŘ MĚSTA *PLANÝRKA AS A SELF-PROTECTING LANDSCAPE: MULTISPECIES RESILIENCE INSIDE THE CITY*

Kateřina Singer 158

AKTIVITY PAMÁTKOVÉ PÉČE V UHELNÉM PODKRUŠNOHOŘÍ 60. A 70. LET 20. STOLETÍ A JEJICH POROVNÁNÍ S REALIZOVANÝMI ZÁMĚRY *HERITAGE CONSERVATION ACTIVITIES IN THE COAL-MINING REGION OF THE ORE MOUNTAINS IN THE 1960S & 1970S AND THEIR COMPARISON WITH IMPLEMENTED PROJECTS*

Mario Barra, Tomáš Efler **172**

ZÁNIKOVÉ FORMY TRADIČNÉHO STAVITEĽSTVA V 2. POLOVICI 20. STOROČIA *VANISHING FORMS OF TRADITIONAL BUILDING IN THE SECOND HALF OF THE 20TH CENTURY*

Peter Brada **192**

HISTORICKÉ ETALONY MĚR A VAH VE VEŘEJNÉM PROSTORU *HISTORICAL STANDARDS OF MEASUREMENT AND WEIGHT IN PUBLIC SPACES*

Petr Cikrle **204**

HORSKÁ OKNA *MOUNTAIN WINDOW*

Milada Gabrielová **216**

MIZEJÍCÍ HAVÍŘSKÝ BRUSEL *THE VANISCHING MINERS' BRUSSELS STYLE*

Adam Guzdek **240**

ZÁCHRANA, UCHOVÁNÍ A PREZENTACE STAVITELSKÉHO DĚDICTVÍ V KARLOVÝCH VARECH *RESCUE, PRESERVATION AND PRESENTATION OF BUILT HERITAGE IN THE SPA TOWN OF KARLOVY VARY*

Karel Hamberger **256**

ADAPTIVNÍ ZNOVUVYUŽITÍ PAMÁTKOVĚ CHRÁNĚNÝCH ZÁMKŮ: LIMITY, PŘÍLEŽITOSTI A METODICKÝ RÁMEC OBNOVY *ADAPTIVE REUSE OF HISTORIC CASTLES: LIMITS, POTENTIAL AND FRAMEWORK*

Tereza Hladíková **274**

KULTÚRNA KRAJINA HORNÉHO HOREHRONIA: STODOLY AKO SEZÓNNE OSÍDLENIE V ŠUMIACKOM CHOTÁRI *CULTURAL LANDSCAPE OF UPPER HOREHRONIE: SEASONAL BARN SETTLEMENTS IN ŠUMIAC*

Daniela Hrabovská, Katarína Smatanová **292**

POSTAVENÉ PRE KULTÚRU: KULTÚRNE DOMY AKO DEDIČSTVO OBDOBIA 1948–1989 A OTÁZKY ICH BUDÚCNOSTI *BUILT FOR CULTURE: CULTURE HOUSES AS A LEGACY OF THE 1948–1989 PERIOD AND THE CHALLENGES OF THEIR FUTURE*

Tomáš Kadlec, Pavol Pilař **306**

VÝZNAM STAVEBNĚ-HISTORICKÉHO KONTEXTU SÍDLA A ODBORNÉ PÉČE O NECHRÁNĚNÉ STAVBY *THE IMPORTANCE OF THE ARCHITECTURAL-HISTORICAL CONTEXT OF SETTELMENTS AND PROFESSIONAL CARE OF UNPROTECTED BUILDINGS*

Lucie Majid, Martina Medvedeva **320**

REWILDING (NE)PAMIATOK: MEDZI INDUSTRIÁLNOU PRÍRODOU A SPRAVOVANÝM ROZPADOM *REWILDING OF (NON-)MONUMENTS: BETWEEN INDUSTRIAL NATURE AND CURATED DECAY*

Lucia Nováková, Silviu Miloiu **334**

RELIKTY PO TĚŽBĚ V KRAJINĚ. GEODATABÁZE A GEOVIZUALIZACE JAKO PROSTŘEDEK K OŽIVENÍ KULTURNÍ PAMĚTI ÚSTECKÉHO KRAJE *MINING RELICS IN THE LANDSCAPE. GEODATABASES AND GEOVISUALIZATIONS AS A MEANS OF REVITALIZING THE CULTURAL MEMORY OF ÚSTÍ REGION*

Monika Stará, Michal Horáček **346**

SMUTEČNÍ SÍNĚ DRUHÉ POLOVINY 20. STOLETÍ. ZACHOVAT NEBO BOURAT? *MOURNING HALLS FROM THE SECOND HALF OF THE 20TH CENTURY. PRESERVE OR TEAR DOWN?*
Petr Svoboda, Martin Šolc, Renata Vrabelová **358**

OLDŘICH STEFAN – OBNOVA ANEŽSKÉHO KLÁŠTERA *OLDŘICH STEFAN AND (NON)MONUMENTS – VALUES AND INTERPRETATION*
Katarína Tomášiková **372**

ZA PLOTEM DRÁHY: SVĚT ŽELEZNIČNÍCH „NEPAMÁTEK" A JEJICH ŠANCE NA PŘEŽITÍ *BEYOND THE RAILWAY FENCE: THE WORLD OF RAILWAY 'NON-MONUMENTS' AND THEIR CHANCES OF SURVIVAL*
Jan Valehrach, Richard Svoboda, Miroslava Hruzíková, Matouš Horák **378**

ABSTRAKTY **394**

SUMMARY **402**

ASOCIATIVNÍ KRAJINA JAKO (NE)PAMÁTKA
ASSOCIATIVE LANDSCAPE AS A (NON-)MONUMENT

Kupka Jiří

Department of Urban Design, Town and Regional Planning
Faculty of Civil Engineering
Czech Technical University in Prague
Thákurova 7/2077, 166 29 Praha 6, Czechia

prof. Ing. arch. ThLic. Jiří Kupka, Ph.D.
jiri.kupka@fsv.cvut.cz

The author is an architect, urban planner, professionally and pedagogically engaged in the issues of historical cultural landscape, landscape character assessment, monument conservation and nature and landscape protection. He has participated in four NAKI grants dealing with cultural landscapes. He is head of the Department of Urban Design, Town and Regional Planning at the CTU in Prague. He also teaches at the Faculty of Environmental Sciences, Czech University of Life Sciences Prague.

Keywords: *historical cultural landscape; associative landscape; battlefield landscape; heritage conservation; landscape protection*

Abstract: *There is no doubt about the cultural and historical value of our landscape, even though these values are mostly not protected as state heritage sites. At present, there are only 28 protected landscape heritage zones, covering merely a fraction of the cultural landscapes that would deserve some form of protection. The most intensive care, as well as professional and methodological interest, is undoubtedly devoted to designed landscapes, that is, landscapes intentionally shaped by human activity. Considerable attention is also paid to a number of types of historical landscape structures within organically evolved landscapes, although not to all of them, including both continuous and relict structures (pond systems, field patterns, vineyards, hop fields, game reserves, pheasantries, deserted settlements, etc.). These structures are the subject of research and today may form part of territorial analytical documentation as indicators of a historical cultural landscape.*

However, associative landscapes are no less interesting. Although their significance is generally recognized, their spatial definition and possible protection remain problematic in the case of these "non-monuments." This paper deals with various types of associative landscapes, focusing in greater detail on battlefield landscapes as part of cultural heritage, contributing to the strengthening of local, regional, and national identity.

DOI
10.13164/KSP.2026.048

Úvod

Existuje řada lokalit, které mají pouze nehmotný (duchovní) význam, přesto se podílejí na vytváření identity a svébytnosti krajiny, spoluvytvářejí její nezaměnitelný a jedinečný ráz a představují důležitý znak její kulturní a historické charakteristiky. V závěrech 16. zasedání Výboru pro světové dědictví z prosince 1992 v Santa Fé (USA) se pro tento svébytný typ krajin zavádí kategorie asociativní kulturní krajiny (*associative cultural landscape*), která v sobě uchovává hodnoty přírodního prvku na pozadí náboženských, uměleckých nebo kulturních asociací, přičemž materiální složky v takové krajině mohou být nevýznamné nebo mohou dokonce zcela chybět **[1; s. 6][2; s. 74]**. Často jde o pozůstatky uzavřených částí dějin, představující nesmazatelné znamení a pečeť historicky těmto místům vtisknutou **[3; s. 47]**. Je zřejmé, že asociativní krajina je primárně „nehmotná" – představuje tedy překryvnou „vrstvu" nad organickou (ale i komponovanou), respektive jakoukoli krajinou **[2; s. 74]**.

Ačkoli tato místa bývají doprovázena hodnotami hmotnými, památkovými, přírodními či estetickými, podstata jejich cennosti a významu tkví hlouběji než v těchto hmotných artefaktech, neboť jsou neocenitelná pro uchování historické paměti a neopakovatelnosti. Z tohoto hlediska by měla být i v běžné územně plánovací praxi respektována jako jedna z hodnot území, která představuje oprávněné omezení, ale zároveň i cennou příležitost pro prezentaci a rozvoj území. Přijmeme-li fakt, že existuje něco jako duchovní či nehmotná hodnota krajiny, paměť krajiny, genius loci nebo význam místa, je nutné tyto aspekty promítnout také do územního plánování, a to i v případech, kdy se nejedná o kulturní památky či památkově chráněná území podle památkového zákona **[3; s. 47]**. Z nástrojů územního plánování se nabízí zejména územně analytické podklady, a to zejména jevy 9 (architektonicky nebo urbanisticky cenná stavba nebo soubor staveb, historicky významná stavba, místo nebo soubor staveb) a 10 (urbanistická a krajinná hodnota, znak historické kulturní krajiny). Na druhou stranu je zřejmé, že vymezení konkrétního území asociativní krajiny může být v některých případech obtížné, podobně jako nalezení vhodné formy jeho ochrany **[2; s. 74]**.

Předpokladem a prvním krokem k jakékoli ochraně a péči je ovšem pojmenování přítomných hodnot, jejich uznání a ocenění a určení jevů, které mají být předmětem péče a ochrany **[4; s. 131]**. Pro dosažení vyváženosti a komplexnosti v identifikaci a posuzování krajinných hodnot vznikla v rámci projektu NAKI II metodika Typologie historické kulturní krajiny ČR **[2]**. Tato typologie je na rozdíl od předchozích přístupů, které převážně vycházejí z přírodní složky krajiny (geomorfologie, využití území), zaměřena na určování typů krajiny v závislosti na kulturněhistorických hodnotách. Tím rozvíjí v dosud chybějícím detailu nástroje přispívající k naplňování Úmluvy Rady Evropy o krajině, k níž se Česká republika přihlásila a kterou implementovala do své legislativy. Cílem metodiky je vytvoření národní typologie historické kulturní krajiny na základě tří základních kategorií kulturní krajiny definovaných Výborem pro světové dědictví, tj. krajin komponovaných, organicky vyvinutých (reliktních a kontinuálních) a asociativních, které se již standardně užívají v teorii a praxi památkové péče **[1; s. 6n]**. V případě asociativní krajiny zavádí národní typologie sedm podtypů: Typ 28 – Krajina mýtů a legend, Typ 29 – Krajina bojišť, Typ 30 – Krajina vysídlených území, Typ 31 – Krajina vyhlazených sídel, Typ 32 – Krajina táborů utrpení a smrti, Typ 33 – Krajina jiných významných historických událostí a Typ 34 – Krajina se vztahem k významné osobnosti **[2; s. 74n]**. Tento příspěvek se zaměřuje zejména na krajinu bojišť jako svébytný, a přitom nikoli zcela ojedinělý typ kulturní krajiny.

Cíl a metodika

Cílem příspěvku je především na základě odborné literatury a vlastních výzkumů realizovaných jak v rámci několika projektů NAKI[1], tak v rámci dalších krajinářských analýz publikovaných v předchozích letech **[3][5][6]**, přiblížit fenomén asociativní krajiny, respektive krajiny bojišť jako jejího specifického podtypu, a zamyslet se nad možnostmi památkové ochrany tohoto druhu

historické kulturní krajiny. Kromě výzkumů konkrétních území prováděných v rámci uvedeného projektu byl stěžejním pramenem Památkový katalog NPÚ (rozšířené hledání přes typ prvku, nejen u aktuálně chráněných, ale i v rámci soupisu evidovaných objektů památkového zájmu), v rámci kterého byla provedena analýza objektů a území souvisejících s daným typem historické kulturní krajiny. V závěru je představen příklad známého jihočeského bojiště u Sudoměře, které je jako rozsáhlý areál kulturní krajiny památkově chráněno a představuje ukázku vhodného propojení ochrany, prezentace a turistického využití krajiny bojišť. Zde byly prováděny standardní historicko-krajinářské analýzy spočívající ve studiu literatury, archivních map a opakovaných terénních průzkumech.

Asociativní krajina

Tento svébytný typ historické kulturní krajiny představuje kulturní krajinu par excellence s výrazným kulturněhistorickým, společenským i etickým přesahem. K asociativním krajinám jednoznačně patří místa spojená s mytologií, pověstmi či nejstaršími počátky českých dějin – tedy lokality spjaté s příběhy zaznamenanými v nejstarších českých kronikách a letopisech (např. Stadice, Vlastislav, Libušín, Tetín, Budeč, Praha, Levý Hradec, Tursko, Pšov, Libice či Kouřim). Zařadit sem lze také lokality starých keltských a slovanských hradišť, ať již výšinných (Stradonice u Nižboru, Vladař u Žlutic), nebo blatných (Mikulčice, Pohansko), o nichž sice existují objektivní poznatky získané archeologickými výzkumy, jejichž neúplnost však stále ponechává široký prostor pro mytické interpretace těchto míst **[7; s. 42n]**.

Typickým příkladem takového tajuplného a symbolicky významného místa je památná hora Říp. Legenda, kterou počátkem 12. století poprvé zaznamenal kronikář Kosmas, pokládá právě Říp a jeho okolí za místo, kde se po příchodu do nové vlasti usadili první Slované vedení praotcem Čechem a kde došlo k rituálnímu „vzetí do vlastnictví" okolní země, završenému jejím pojmenováním po vůdci příchozích Slovanů. Pověst o praotci Čechovi dále rozvinul v 16. století Václav Hájek z Libočan, podle něhož byl vojvoda Čech po své smrti pochován v nedaleké Ctiněvsi. Novodobě zpracoval tuto pověst Alois Jirásek ve Starých pověstech českých z roku 1894.

Podobně významnou horou opředenou řadou pověstí je Blaník. Podle legendy v nitru hory odpočívá vojsko vedené patronem české země svatým Václavem. Rytíři zde čekají na chvíli největšího ohrožení českého národa. Tehdy se má zazelenat suchý dub na Blaníku a pramen pod ním vydá tolik vody, že přeteče přes studánku a poteče po stráni dolů. Následně se otevře tzv. Veřejová skála, blaničtí rytíři procitnou z hlubokého spánku a pod vedením svatého Václava vyjedou proti nepřátelům, které porazí, čímž v české zemi opět nastane klid a mír.

Nedaleko Trmic se nacházejí Stadice, památné místo spojené s legendou o povolání Přemysla Oráče na český trůn kněžnou Libuší. Na zdejším Královském poli, kde měl Přemysl naposledy orat, byl roku 1841 vztyčen pomník. K této tradici se váže také tzv. Přemyslova líska, jejíž oříšky byli obyvatelé Stadic až do roku 1701 povinni odvádět na panovnický stůl. Hora Říp s rotundou sv. Jiří i Královské pole ve Stadicích s pomníkem Přemysla Oráče jsou od roku 1962 chráněny jako národní kulturní památky **[6, s. 55n]**.

Z lokálního hlediska jsou významná také místa spojená s regionální historií, místními pověstmi a legendami – šibeniční vrchy, památné kameny[2], tajné chodby či Žižkovy duby. Jde o místa spjatá s příběhy vztahujícími se ke konkrétním, blízkým a obecně známým lokalitám a objektům, jako jsou kopce, studánky, kapličky, kříže, kostely, hrady, domy či památné stromy. Tyto příběhy často vysvětlují místní a pomístní názvy (toponymické pověsti) nebo původ a vznik krajinných jevů a přírodních pozoruhodností (etiologické pověsti), například kopců, rybníků, propastí či památných stromů. Vyprávějí rovněž o založení vesnic a měst, o původu hradů, zámků, klášterů a dalších stavebních památek a připisují těmto místům kouzelnou moc či skryté tajemství **[8; s. 9]**.

Jednou z nejznámějších pověstí, která dodnes inspiruje řadu umělců, je příběh knížete Oldřicha z rodu Přemyslovců a krásné pradleny Boženy. K jejich setkání mělo dojít roku 1002 v Peruci. Pod zdejším zámkem se nachází pseudogotická Boženina studánka a nedaleko stojí Oldřichův dub, pod nímž se podle pověsti Oldřich s Boženou scházeli.

K památným místům nepochybně patří také území spojená s významnými historickými událostmi. Typickým příkladem jsou místa historických bitev, kterých se na území českých zemí nacházejí desítky. Lokality jako Lipany (1434) nebo Bílá hora (1620) se staly pojmy, synonymy zde proběhlých střetů, a dokonce označeními celých dějinných epoch („před Bílou horou“).

Signifikantním příkladem významu památných míst je také výčet kamenů vložených do základů Národního divadla v Praze **[5; s. 74]**. Samotné přípravy a slavnostní přivážení základních kamenů do Prahy představovaly působivou předehru k vlastní ceremonii, v níž nechyběl silný motiv politické a vlastenecké manifestace. Úcta, kterou lidé těmto kamenům prokazovali, je dojímavě zachycena v řadě dobových svědectví.[3] Pohled na tuto téměř sto padesát let starou událost ukazuje, že v období emancipace českého národa byl velmi intenzivně vnímán význam památných míst symbolizujících národní historii a svébytnost, tedy „regionů národní paměti“ **[9; s. 11]**. Památná či posvátná místa jsou však významně vnímána i dnes; tvoří nedílnou součást národní a státní identity a představují důležitý znak kulturněhistorické charakteristiky krajiny.

Dalším typem významných míst jsou lokality s duchovním významem – místa spojená s legendami, poutní místa či poutní cesty. Význam těchto míst, ať již spojených s kulturními nemovitými památkami, krajinářskými úpravami a estetickými hodnotami krajiny, či nikoli, spočívá především v jejich vazbě na duchovní dějiny a náboženskou tradici českého národa. Posvátná místa představují významuplné body fungující jako „centra“, tedy objekty orientace a identifikace člověka, které vytvářejí prostorovou strukturu lidského světa; teprve soustava takových významuplných míst totiž umožňuje člověku autenticky žít **[10; s. 27n]**.

Do této kategorie lze zařadit také místa spojená s významnými historickými osobnostmi, jejich narozením, životem, tvorbou či smrtí (např. Jiráskův Hronov, Skupova Plzeň, Čapkova Strž, Dvořákův Turnov a Sychrov, Dvořákův Lipník, kraj Oty Pavla, kraj Karla Klostermana, Hrabalovo Kersko či Máchův kraj). V období socialismu byla za památná místa prohlašována a ideologicky akcentována také místa spojená s dělnickým hnutím a jeho představiteli, například rodný dům Klementa Gottwalda v Dědicích u Vyškova nebo rodný dům Antonína Zápotockého v Zákolanech.

Častým typem památných míst jsou rovněž lokality spojené s literárními a uměleckými díly, například Ladovy Hrusice, kraj lišky Bystroušky nebo Rumcajsova stezka v okolí Jičína. Názorným příkladem je Babiččino údolí v Ratibořicích u České Skalice. Údolím prochází naučná stezka a nachází se zde řada památek nerozlučně spjatých s románem Babička Boženy Němcové. Označení „Babiččino údolí“ použil poprvé roku 1878 spisovatel Otakar Jedlička, tehdy působící ve Smiřicích jako lékař. Roku 1952 bylo údolí Ministerstvem školství, věd a umění prohlášeno za krajinnou a národní rezervaci a v roce 1978 získalo statut národní kulturní památky **[3; s. 50] [6; s. 77]**.

Krajina bojišť

Krajinu bojišť lze charakterizovat jako území, na němž se odehrál vojenský střet, včetně souvisejících prostorů, například oblastí manévrů, týlového zázemí či vojenských táborů. Podoba krajiny mohla být výrazně dotvářena již během příprav na střetnutí – budováním valů, okopů, šancí a dalších fortifikačních prvků – stejně jako v průběhu samotné bitvy, například dělostřeleckým ostřelováním, a bezprostředně po jejím skončení, kdy vznikaly například hroby padlých.

Součástí krajiny bojišť jsou rovněž objekty původně vytvořené pro jiné účely, které však byly během bojů využity pro vojenské operace nebo jako zázemí vojska. Patří sem také stavby existující již v době bitvy, které se dochovaly do současnosti. Významná jsou i torza staveb či archeologické relikty objektů zničených během střetnutí. Důležitou součást představuje rovněž uspořádání krajiny, charakter krajinného pokryvu a terénu i jejich proměny související s průběhem bitvy.

Mnohá bojiště byla po skončení bojů doplněna jedním či více memoriálními objekty a připomínku historických událostí často uchovávají také místní názvy. Krajiny bojišť tak představují zcela specifický a nepochybně významný typ historické kulturní krajiny. Není proto překvapivé, že již mezi prvními krajinnými památkovými zónami byla zařazena tři významná bojiště. Ochrana těchto území směřuje jednak k zachování podoby krajiny blízké době bitvy, jednak k ochraně memoriálních památek vzniklých v souvislosti s danou historickou událostí **[2; s. 75]**.

Může se jednat o bitvy legendární i o střetnutí z dávné či nedávné minulosti. K první skupině patří například bitva Lucké války mezi českým knížetem Neklanem z rodu Přemyslovců a lučanským knížetem Vlastislavem, která se měla odehrát 10. května 863 na polích poblíž středočeské obce Tursko. Zprávu o této bitvě přináší již Kosmova kronika z 12. století. Vůdce vítězných Čechů Tyr, později nazývaný Čestmír, měl v bitvě padnout a být pohřben na návrší u Turska, které dodnes nese starobylé jméno Krliš. Celý příběh později literárně zpracoval Alois Jirásek ve Starých pověstech českých.

K nejstarším historicky doloženým bitvám na našem území patří střet u Wogastisburgu, k němuž došlo v letech 631 nebo 632 mezi slovanskými kmeny Sámovy říše a franskými vojsky krále Dagoberta I. u slovanského hradiště Wogastisburg. V této bitvě dosáhli Slované významného vítězství. Přesná lokalizace hradiště je však dnes zřejmě nemožná a o samotném průběhu bitvy máme jen minimum informací.

Významným místem spojeným s vojenskými dějinami českých zemí je také Chlumec. Roku 1040 zde došlo ke střetnutí knížete Břetislava I. s vojsky císaře Jindřicha III., které skončilo výrazným Břetislavovým vítězstvím. Ještě významnější byla bitva z února 1126, kdy se u Chlumce střetla vojska krále Lothara III. s armádou knížete Soběslava I. Soběslav tehdy dovedně využil horského terénu a početnější nepřátelské vojsko porazil. Do českých i evropských dějin se Chlumec výrazně zapsal také v souvislosti s napoleonskými válkami, konkrétně po bitvě u Chlumce a Přestanova v srpnu 1813.

Z novodobých bojišť lze uvést například městečko Milín, osadu Slivice a jejich okolí ve středních Čechách. Tato lokalita se v květnu 1945 stala dějištěm jedné z posledních významnějších vojenských operací druhé světové války v Evropě. Na památku těchto bojů byl mezi Slivicí a Milínem roku 1970 vybudován Památník vítězství a od roku 2000 se zde každoročně koná rekonstrukce bitvy **[6; s. 55n]**.

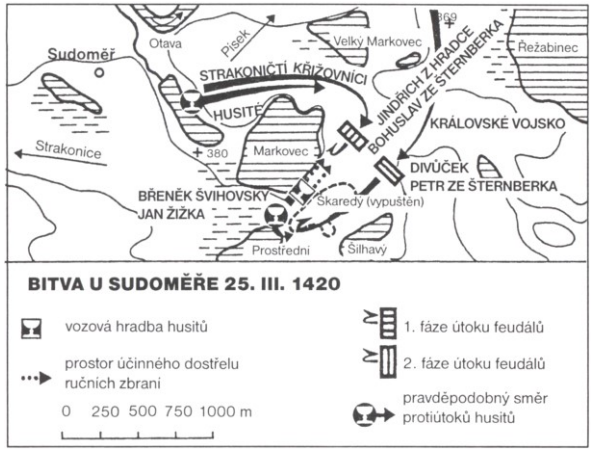
Z hlediska památkové péče se plošná ochrana krajin bojišť vztahuje pouze na několik málo areálů; mnohem častější je ochrana jednotlivých objektů a memoriálních prvků. Ve formě krajinné památkové zóny jsou v současnosti chráněna tři významná bojiště.

Prvním z nich je území bojiště bitvy tří císařů u Slavkova (1805), které se zásadním způsobem zapsalo do dějin několika evropských států. Hodnota tohoto území spočívá především v historické autenticitě místa, ve vazbách mezi sídelní strukturou, krajinou a terénní konfigurací i v celkovém krajinném obrazu. Dochovaly se zde pomníky, hromadné hroby i další památky připomínající napoleonské války.

Ze stejného období pochází také chráněné území bojiště u Přestanova, Chlumce a Varvažova (1813), kde byla poražena Napoleonova vojska. Na tomto území se nachází množství

památníků, pomníků a několik hromadných hrobů. Třetí krajinnou památkovou zónou je bojiště prusko-rakouské války u Hradce Králové (1866), třetí nejkrvavější bitvy 19. století na světě. V krajině se středověkou sídelní strukturou se dochovaly stovky pomníků, hrobů i pozůstatků dělostřeleckých postavení.

Status národní kulturní památky má bojiště bitvy na Bílé hoře (1620) včetně mohyly a letohrádku Hvězda s oborou. Vedle toho je jako kulturní památka chráněna řada dalších areálů, souborů staveb i jednotlivých objektů, přičemž převládají památky vztahující se k husitským válkám, napoleonským válkám a prusko-rakouské válce. Významný soubor památných míst představují rovněž lokality spojené s obdobím druhé světové války, i když v těchto případech často nešlo přímo o bojiště, ale spíše o místa tragických událostí spjatých s nacistickým terorem.

Obrázek 1 – Situační plánek bitvy. Existují i jiné teorie o mírně odlišné poloze vozové hradby, tato situace je však nejčastěji publikovaná a víceméně všeobecně přijímaná. Bojiště je takto prezentováno i na informačních tabulích na místě bitvy. **[19; s. 422]**

Jako kulturní památka je chráněn také jihočeský areál bitvy u Sudoměře (1420) **[11]**, který byl zvolen pro bližší analýzu z řady důvodů. Jedná se o poměrně autenticky dochovanou lokalitu s dlouhodobou plošnou ochranou (celý areál jako kulturní památka), s nepřetržitou a stále živou tradicí (rekonstrukce bitvy) a zcela zásadním významem charakteru krajiny pro průběh bitvy. Z tohoto hlediska jde o unikátní lokalitu s dodnes mimořádně silným geniem loci (obr. 5).

Bojiště u Sudoměře

U rybníka Škaredý nedaleko Sudoměře se 25. března 1420 odehrála husitská bitva, která je považována za první velké vítězství Jana Žižky z Trocnova – okamžik, kdy se tento vojevůdce dostal do centra pozornosti husitských Čech a od něhož jeho věhlas a válečnická sláva dále rostly **[12; s. 11]**.

Obrázek 2 – Prostor mezi rybníky Škaredým, který byl vypuštěn, a Markovcem. Podle většiny autorů husité postavili vozovou hradbu za několik metrů širokou šíji (hrázi) mezi rybníky, na malé vyvýšenině, která vytváří přirozenou pevnost v bažinaté krajině. V každém případě husitští vůdcové dokonale znali krajinu a její možnosti, nepochybně zásluhou lidí Chvala Řepického z Machovic ve svém houfu. Tento Žižkův spolubojovník byl držitelem tvrze v nedaleké Řepici. Přítomnost jeho lidí mezi plzeňskými husity lze předpokládat **[12;, s. 17]**. *Prohlížíme-li terén bitvy u Sudoměře dnes, nemůžeme téměř ani pochopit, že se „železní páni" odvážili na tak nevýhodném místě k útoku. Rytířská jízda, která byla v mnohonásobné převaze a v dobré zbroji proti slabému pěšímu vojsku, se však dívala spatra a pohrdlivě na sedláky a podceňovala je* **[20; s. 30]**. *(Foto: autor, březen 2026)*

Obrázek 3 – Rybník Škaredý, který hraje v rekonstrukci bitvy zásadní roli, ať už byla přesná poloha vozové hradby jakákoli. Po jeho vypuštěném dně zřejmě vedla druhá vlna útoku „železných pánů" vůči husitskému opevnění. Místní badatel Antonín Marčal, řídící učitel v Mladějovicích a znalec místního terénu a dějin, se dokonce domnívá, že se bitva odehrála na malém ostrůvku ve východní části rybníka **[12; s. 16]**. *S rybníkem Škaredým je spojena anekdota, jak rafinovaně vyzrál Žižka na panskou jízdu. Jezdci se prý zapletli s ostruhami do ženských sukní a košil, nastražených jim Žižkou v cestu* **[22; s. 122]**. *(Foto: autor, březen 2026)*

Průběh bitvy bývá tradičně popisován v řadě pramenů (obr. 1), autentické vypravěcí zprávy jsou však velmi stručné. Veškeré pokusy o rekonstrukci tažení a samotného střetnutí proto vycházejí z kombinace těchto kusých zpráv s topografickou situací bojiště. Klíčovou roli sehrál výběr podmáčeného terénu rybniční krajiny (obr. 6), který umožnil husitům – podle Palackého *„nejvýše čtyřem stům se sestrami i s práčaty, a vozů bojovných dvanáct a koňů jízdních devět"* **[13; s. 667]** – ubránit se přesile „železných pánů", tedy ozbrojencům plzeňského landfrýdu, strakonických johanitů a královského vojska přicházejícího od Písku, čítajícího přibližně sedm set bojovníků **[14; s. 45]**.

Pozice husitů bývá nejčastěji lokalizována do úzkého prostoru mezi hrází vypuštěného rybníka Škaredý a sousedním rybníkem Markovec, který mohl Žižkův nevelký oddíl snadno obsadit (obr. 2). Názory badatelů se však v otázce přesného umístění vozové hradby rozcházejí; alternativně bývá zmiňována i vyvýšenina s dnešním pomníkem (obr. 4) nebo malý ostrůvek ve východní části rybníka Škaredý (obr. 3). S konečnou platností proto zřejmě nelze určit přesné místo střetu, tím spíše, že neznáme přesnou podobu zdejší krajiny na počátku 15. století.

Obrázek 4 – V ohnisku chráněného území stojí monumentální šestnáct metrů vysoká socha Jana Žižky. Byla odhalena při národní manifestaci 12. července 1925. Je na ní umístěna cedule popisující její vznik a parametry: „PODNĚT K STAVBĚ VYŠEL Z PÍSKU, NAVRHL AKAD. SOCHAŘ EMAN. KODET Z PRAHY, PROVEDL STAVITEL FRANT. KULÍŘ Z PARAČOVA. PRÁCE TRVALY 4 MĚSÍCE. CELKOVÝ NÁKLAD ČINIL 80.000 KČ. Z PÍSKU DÁNO 10.000 KČ, ZE STRAKONIC 6.000 KČ, Z VODŇAN 5.000 KČ, ZBYTKU DOCÍLENO DARY. OBEC MLADĚJOVICE VĚNOVALA ZDARMA POZEMEK A LOMOVÝ KÁMEN, RAŽICE PÍSEK, DOVOZ OPATŘILI BEZPLATNĚ OBČANÉ HLAVNĚ Z MLADĚJOVIC, ŠTĚTIC, RAŽIC, SUDOMĚŘE, ČEJETIC, ST. KESTŘAN. SPOTŘEBOVÁNO 300m3 KAMENE, 174 FŮR PÍSKU, 160q CEMENTU, 15q VÁPNA. PAMÁTNÍK V OCHRANU VZAL A UDRŽUJE OKRES PÍSECKÝ, ZALOŽIL I OKOLNÍ SAD." (Foto: autor, březen 2026)

Dostupné poznatky nicméně ukazují na mimořádně promyšlené využití terénních podmínek a schopnost eliminovat výhody nepřátelské přesily. Žižkova taktika se opírala mimo jiné o vozovou hradbu, která postavením bojovníků na vozech zbavovala protivníka jedné z hlavních předností rytířského jezdectva – výškové převahy **[14; s. 45]**. Bitva u Sudoměře tak zaujímá mezi vojenskými střetnutími 15. století výjimečné postavení jako konflikt nového typu **[12; s. 11n]**.

V pozdějších dobách se k bitvě začala vázat řada téměř legendárních příběhů, které z ní učinily symbolickou událost počátků husitského hnutí. Staré letopisy české například uvádějí, že během bitvy nastala taková tma, *„že nevěděl, kdy kto koho má býti“* **[15; s. 60–61]**. Známou se stala také pověst o rouškách rozprostřených ženami na dno vypuštěného rybníka, kde museli rytíři útočit pěšky. *„Jakmile tedy sestoupili protivníci z koní, poručil ženám, které obyčejně následovaly jeho vojsko, aby posbíraly na zemi své řízy; jezdci zapletše se do nich ostruhami, byli pobiti dřív, než mohli nohy vymotati“*. Tento příběh se značným despektem zaznamenal Aeneas Sylvius Piccolomini, pozdější papež Pius II., ve své Historii české **[16; s. 97]**. Za nadsazené jsou dnes považovány také některé údaje o počtu protivníků – zatímco Palacký uváděl více než pět tisíc jezdců, *„ježto pro své výborné odění ještě dlouho potom v národu jen jménem „železní páni“ sluli!“* **[13; s. 667]**, současné odhady hovoří přibližně o sedmi stech bojovnících.

Obrázek 5 – „Poutníče, který v předjarním čase zavítáš do této krajiny, ztaj dech a naslouchej. Naslouchej pozorně! Nejsi v krajině ledajaké – nebude se vemlouvat do přízně tvého zraku sličností svého odění. I tvář její je přísná, nehybná, vzpomínající…Tady u Sudoměře se zaposlouchej, ať uslyšíš, čím hřmí vlna obzoru za hradbou staletých dubů a co říká ono náhlé výmluvné ztišení. Je to hlas ničím nepřehlušitelný…Nevidíte nad hladinou dvou rybníků k nebi vztyčenou kamennou postavu? Tvář je soustředěna v úporném přemýšlení, ruka s velitelským palcátem strnula vyčkávavě v rozmyslné nehybnosti…A postava se zdvihá, oživuje, roste…Slyšíte?“ **[23; s. 293]**. *(Foto: autor, březen 2026)*

Připomínkou vítězné bitvy je šestnáct metrů vysoký pomník Jana Žižky, odhalený při národní slavnosti roku 1925. Autorem návrhu byl akademický malíř Emanuel Julian Kodet, na realizaci se podílel stavitel František Kulíř (obr. 4, obr. 5). Areál bojiště u Sudoměře představuje významné kulturněhistorické místo připomínající důležité momenty českých dějin. Jeho památková hodnota je dále umocněna symbolickým odkazem k vlasteneckým tradicím českého národa a k připomínání národní historie, symbolů a významných osobností **[11]**.

Obrázek 6 – Podmáčené plochy pod hrází rybníka Markovce v březnu 2026. Většina rekonstrukcí bitvy víceméně předpokládá podobnou krajinnou situaci jako dnes, o podobě krajiny a rozložení rybníků v 15. století však mnoho nevíme. Písemné prameny nápadně hovoří pouze o jediném rybníku **[21; s. 24]**, *a to Škaredém, ačkoli vzhledem k bažinatosti těchto míst lze předpokládat, že nebyl rybníkem jediným. I když připustíme, že soustava rybníků vypadala tehdy poněkud jinak, než jak ji známe z pozdějších map, je nutné upozornit, že bažiny a mokřiny v místě pozdějších rybníků byly pro těžkou jízdu nemenší překážkou než rybníky samé* **[12; s. 17n]**. *(Foto: autor, březen 2026)*

Závěr

Všechna tato místa duchovního, kulturního či historického – tedy nehmotného – významu představují v krajině nejen omezení její exploatace spojené s jejich ochranou, ale také významnou příležitost pro rozvoj území. Na těchto lokalitách se často střetávají zájmy státní památkové péče (kulturní památky, památkové rezervace a zóny, ochranná pásma) se zájmy ochrany přírody

a krajiny (zvláště chráněná území, přírodní parky, registrované významné krajinné prvky či památné stromy). Protože se však často jedná o jevy hůře uchopitelné, je na místě nejen legislativní ochrana, ale i nejrůznější formy prezentace hodnot území, které se mohou stát pro místní a návštěvníky důležitým aspektem všeobecně vnímané hodnoty území (krajina znamená část území, tak jak je vnímána lidmi **[24, čl. 1a]**). Jde totiž o místa s výrazným společenským a identifikačním potenciálem, která ovšem musí stejně jako ostatní kulturní krajina čelit nejrůznějším hrozbám, přírodním, i antropogenním **[25; s. 80n]**.

Bývají zde budovány pomníky a památníky, instalovány pamětní desky, pořádány vzpomínkové akce či rekonstrukce historických bitev. Jsou zde umísťovány informační tabule a naučné stezky a tato místa se stávají cílem turistických průvodců, školních výletů i rodinných návštěv. Právě tato území významně přispívají k utváření identity lokality, posilují vztah místních obyvatel ke kraji a zároveň zvyšují atraktivitu území pro návštěvníky.

Je proto žádoucí, aby místní samosprávy tyto hodnoty aktivně prezentovaly jak místním obyvatelům, tak příchozím návštěvníkům. V územně plánovací praxi je vhodné a legitimní zohledňovat význam těchto míst, a to i v případech, kdy nejsou chráněna zákonnými nástroji. Je možné je chápat nejen jako limit využití území – například prostřednictvím zařazení do nezastavitelného území, ochrany významných průhledů či zajištění prostupnosti krajiny – ale také jako příležitost využitelnou v oblasti cestovního ruchu, rekreace a prezentace území. To se může promítat například do vymezování turistických, naučných a cyklistických tras, stejně jako do tvorby propagačních materiálů, publikací, internetových prezentací či pořádání kulturních, společenských a sportovních akcí **[3; s. 50]**. Popisovaná krajina bitvy u Sudoměře představuje i díky své poloze a charakteru krajiny unikátní příklad vhodné prezentace a ochrany území využívající kulturní a potažmo rozvojový potenciál místa při zachování jeho ducha a památkové podstaty.

Obrázek 7 – Krajina bojiště u Sudoměře, rybník Markovec (Foto: autor, březen 2026)

Obrázek 8 – Krajina bojiště u Sudoměře, hráz Markovce, po které podle jedné z teorií se dostali husité na místo bitvy (Foto: autor, březen 2026)

Tento příspěvek vznikl s přispěním programu na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity na léta 2023 až 2027 (NAKI III) DH23P03OVV006 Historická kulturní krajina v ohrožení a její vize v kontextu soudobých proměn financovaného Ministerstvem kultury ČR.

Citované zdroje:

[1] KUČOVÁ, Věra. Historická kulturní krajina v kontextu památek světového dědictví. *Zahrada – park – krajina*, roč. XVII, č. 1/2007, s. 6-10. ISSN 1211-1678

[2] EHRLICH, Marek et al. *Typologie historické kulturní krajiny ČR.* České Budějovice: NPÚ, 2020. ISBN 978-80-85033-95-3.

[3] KUPKA, Jiří. Duchovní význam místa jako hodnota území. *Urbanismus a územní rozvoj*. 2009, 12(3), 46-50. ISSN 1212-0855.

[4] VOREL, Ivan. Přírodní, kulturní, estetické hodnoty a struktura osídlení – konflikt nebo harmonie. In: *Téma pro 21. století. Kulturní krajina aneb proč ji chránit?* Praha: MŽP, 2000, s. 126-133. ISBN 80-7212-134-0.

[5] KUPKA, Jiří. Duchovní význam místa a Národní divadlo. In: *Člověk, stavba a územní plánování 4*. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2010. s. 74-83. ISBN 978-80-01-04538-1.

[6] KUPKA, Jiří. *Krajiny kulturní a historické: vliv hodnot kulturní a historické charakteristiky na krajinný ráz naší krajiny.* Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2010, ISBN 978-80-01-04653-1.

[7] NĚMEC, Jan a František POJER (eds.). (eds): *Krajina v České republice.* Praha: Consult pro MŽP, Praha 2007. ISBN 80-903482-3-8.

[8] JANUSOVÁ, Jana a Otakar KÁŇA. *Památná místa naší vlasti.* 1. vyd. Praha: Albatros, 1982.

[9] SEMOTANOVÁ, Eva. K problematice regionů – časoprostorových průsečíků. In: Šimůnek, Robert [ed.]. *Regiony – časoprostorové průsečíky?* Praha: Historický ústav AV ČR, 2008, s. 7-25. ISBN 978-80-7286-129-3.

[10] NORBERG-SCHULZ, Christian. *Genius loci. K fenomenologii architektury.* 1. v.. Praha: Odeon, 1994. ISBN 80-207-0241-5.

[11] Památkový katalog NPÚ (https://www.pamatkovykatalog.cz/)

[12] FLEGL, Michal. Žižka a bitva u Sudoměře. In: *Jihočeský sborník historický.* Tábor: Jihočeská společnost pro zachování husitských památek v Táboře, roč. 43, 1974. ISSN 0323-004x.

[13] PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě.* Král. Vinohrady [Praha]: František Strnad, 1940. sv. 1, část 1-3.

[14] ČORNEJ, Petr, Michal HOUBA, Andrej ROMAŇÁK a Pavel BĚLINA. *Slavné bitvy naší historie*. Praha: Marsyas, 1995. ISBN 80-901606-4-6.

[15] ŠIMEK, František a Miloslav KAŇÁK. *Staré letopisy české z rukopisu Křižovnického.* Praha: SNKLHU, 1959.

[16] PIUS II. a VIČAR, Jiří. *Historie česká. Díl č. 856-857.* V Praze: J. Otto, 1910, s. 97.

[17] CÍLEK, Václav. Paměťová struktura krajiny a památné kameny. In: *Téma pro 21. století. Kulturní krajina aneb proč ji chránit?* 1. vyd. Praha: MŽP ČR, 2000, s. 69-73. ISBN 80-7212-134-0

[18] BARTOŠ, Jan. *Národní divadlo a jeho budovatelé.* Praha: Sbor pro zřízení druhého národního divadla v Praze, 1933.

[19] ŠMAHEL, František a Univerzita Karlova. *Husitská revoluce 3: Kronika válečných let.* Praha: Univerzita Karlova, 1996. ISBN 80-7184-072-6.

[20] MACEK, Josef a František GRAUS. *Tábor v husitském revolučním hnutí, II. díl: Tábor chudiny venkovské a městské.* Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955.

[21] Vavřinec z Březové a Antonín DOLENSKÝ. *Kronika husitská.* Královské Vinohrady: František Strnad, 1940.

[22] PEKAŘ, Josef a František ŠMAHEL. *Žižka a jeho doba.* Praha: Odeon, 1992. ISBN 80-207-0385-3.

[23] STEHLÍK, Ladislav. *Země zamyšlená.* Praha: Československý spisovatel, 1974.

[24] Úmluva Rady Evropy a o krajině (Sdělení MZV č. 13/2005 Sb. m. s., sjednání Evropské úmluvy o krajině, v platném znění)

[25] KUPKA, Jiří a Simona VONDRÁČKOVÁ. Ohrožení historické kulturní krajiny a obnovitelné zdroje energie. In: *Člověk, stavba a územní plánování 18.* Praha: ČVUT, 2025. s. 80-95. ISSN 2336-7687. ISBN 978-80-01-07472-5.

Obrázek 9 – Krajina bojiště u Sudoměře (Foto: autor, březen 2026)

Poznámky:

[1] 2012-2015 projekt NAKI DF12P01OVV001 Ochrana a péče o historickou kulturní krajinu prostřednictvím institutu krajinných památkových zón (http://kpz-naki.cz/), 2016-2020 projekt NAKI II DG16P02M034 Identifikace a prezentace památkového potenciálu historické kulturní krajiny České republiky (https://www.hikk-naki.cz/), 2020-2022 projekt NAKI II DG20P02OVV019 Praktické přístupy k územní ochraně historické kulturní krajiny (https://www.krapr-naki.cz/), 2023-2027 projekt NAKI III DH23P03OVV006 Historická kulturní krajina v ohrožení a její vize v kontextu soudobých proměn (https://www.ovhikk-naki.cz/)

[2] Jedná se o kameny či skály, které jsou (domněle i právem) spjaty s historickými osobami a událostmi nebo častěji s místními pověrečnými vyprávěními nebo lidovým kultem světců (např. Bába u Drahomyšle, Zkamenělý pastýř u Klobuk, Lechův kámen u Kouřimi, Sealsfieldův kámen v Podyjí, Máchův „Kostničí kámen" u Kokořína). **[17, s. 72]**

[3] *(…) národ, jenž je doprovázel k posvátnému místu, které je čekalo, uctíval je, jako živá božstva, hladil je, líbal a klaněl se jim s vzrušenou úctou, cítil, že to jsou zakleté bytosti nadpřirozené síly (…) Tyto posvátné kameny byly vezeny s královskými poctami, ve všech obcích, kudy projížděly, byly vítány slavnostními branami, výstřely z hmoždířů, ohněm pochodní, hudbou a písní, národ dotýkal se jich jako zázračných pokladů, se slzami v očích, a promlouval k nim tklivými slovy, vyslovujícími slavnostní pohnutí chvil, jejichž kouzlo nebylo nikdy zapomenuto.* **[18, s. 208n]**

ABSTRAKTY

Krajina

POSTSOCIALISTICKÉ ZEMĚDĚLSKÉ BROWNFIELDY JAKO (NE)PAMÁTKY KRAJINY STŘEDNÍ EVROPY

Zdeněk Bílek

DOI: 10.13164/KSP.2026.022
Klíčová slova: postsocialistická krajina; zemědělské brownfieldy; kolektivizované zemědělství; paměť krajiny; adaptivní opětovné využití; střední Evropa

Postsocialistické zemědělské brownfieldy představují významnou, ale často opomíjenou součást krajiny a sídel střední Evropy. Bývalé velkofarmy pro chov hospodářských zvířat, vinařství a další zemědělské komplexy založené během kolektivizace obvykle nejsou chráněny jako kulturní dědictví, přesto ztělesňují paměť zemědělských postupů, prostorové organizace a sociálních vztahů druhé poloviny dvacátého století. Jsou materiálním svědectvím proměny venkovského prostoru v podmínkách centrálně řízeného hospodářství a následné postsocialistické transformace. Tato práce zkoumá, zda a jak lze tyto struktury chápat jako (ne)památky krajiny. Na základě teoreticko-konceptuálního rámce a vlastního terénního průzkumu vybraných postsocialistických zemědělských brownfieldů autor analyzuje jejich typologické a prostorové charakteristiky a zkoumá, jak se odkaz kolektivního hospodaření a transformace po roce 1989 odráží v jejich fyzické podobě i současném postavení v územní struktuře. Pozornost je věnována také otázce jejich ambivalentního kulturního významu a hodnotám, které přesahují běžná estetická či architektonická kritéria. Revitalizace je pojímána jako proces reinterpretace paměti založené na místě – nikoli zachováním původních funkcí, ale adaptivním opětovným využitím, které zachovává čitelnost historických struktur a zároveň reaguje na současné potřeby. Článek přispívá k diskusi o hodnotách nechráněného postsocialistického stavebního fondu a širšímu chápání kulturního dědictví v měnící se středoevropské krajině. **(Strany 22–29)**

(NE)PAMÁTKA POLDI: INDUSTRIÁLNÍ AREÁL JAKO NOSITEL IDENTITY MĚSTA KLADNA

Adam Čermák

DOI: 10.13164/KSP.2026.030
Klíčová slova: identita místa; industriální dědictví; Bohumil Hrabal; Kladno; Poldi

Bývalá ocelárna Poldi v Kladně je významným symbolem české průmyslové éry a příkladem lokality, která navzdory svému historickému významu zůstává mimo hlavní proud ochrany památek. Tato práce zkoumá, jak se identita tohoto místa vyvíjela v kontextu průmyslového úpadku, postupného chátrání komplexu a nových symbolických významů, které mu připisují místní obyvatelé a kulturní reprezentace. Výzkum čerpá z konceptů identity místa, smyslu pro místo a kulturní paměti a integruje perspektivy kulturní a historické geografie. Analýza kombinuje archivní výzkum, historické mapy a fotografie a zejména literární reprezentace Poldi se zaměřením na díla Bohumila Hrabala (*Reklama na dům, kde už nechci žít* a *Jarmilka*). Tyto literární prameny ilustrují, jak byla industriální krajina v průběhu dvacátého století interpretována jako místo práce, každodenního života a osobních i kolektivních zkušeností. Článek se také zabývá měnícím se symbolickým statusem lokality – od hrdého průmyslového centra přes sporný postindustriální brownfield až po v poslední době „nepamátkovou" lokalitu, která i přes svůj pokračující chátrání zůstává důležitým nositelem identity Kladna. Cílem článku je ukázat, že hodnotu místa utváří nejen formální ochrana památek, ale také paměť, narativy a trvalá vazba místních obyvatel, které i nadále udržují Poldi jako smysluplnou součást symbolické krajiny města. **(Strany 30–47)**

ASOCIATIVNÍ KRAJINA JAKO (NE)PAMÁTKA

Jiří Kupka

DOI: 10.13164/KSP.2026.048
Klíčová slova: historická kulturní krajina; asociativní krajina; krajina bojišť; památková péče; ochrana krajiny,

O kulturních a historických hodnotách naší krajiny není pochyb, přestože většinou nepožívají státní památkovou ochranu. Krajinných památkových zón je v současnosti pouze 28 a pokrývají jen zlomek kulturních krajin, které by si některou z forem ochrany zasloužily. Nejvýraznější péče a odborný i metodický zájem jsou nepochybně věnovány krajinám komponovaným, tedy záměrně utvářeným. Značná pozornost se obrací také k řadě typů historických krajinných struktur organicky vzniklé krajiny, byť nikoli ke všem, a to jak kontinuálních, tak reliktních (rybníky, struktura plužiny, vinice, chmelnice, obory, bažantnice, zanikla sídla aj.). Těmto strukturám je věnován výzkum a dnes mohou být součástí územně analytických podkladů jako znak historické kulturní krajiny. Neméně zajímavé jsou však krajiny asociativní, jejichž význam je sice obecně vnímán, avšak jejich územní průmět i případná ochrana jsou u těchto ne-památek problematické. Příspěvek se zabývá různými typy asociativních krajin, podrobněji pak krajinami bojišť jako součástí kulturního dědictví, které přispívá k upevňování místní, regionální i národní identity. **(Strany 48–59)**

DIGITÁLNE ODKRÝVANIE HODNÔT KRAJINNEJ ARCHITEKTÚRY

Bronislava Poljak Lamrichová, Attila Tóth

DOI: 10.13164/KSP.2026.060
Klíčová slova: historické objekty krajinnej architektúry; CAD; kultúrne dedičstvo; vektorizácia

Sborník 4. ročníku mezinárodní konference Krajina Sídla Památky
29. dubna 2026

Editor: Adam Guzdek (ORCID ID 0000-0003-1503-1566)

Autoři textů: Mario Barra, Zdeněk Bílek, Peter Brada, Filip Bránický, Petr Cikrle, Adam Čermák, Tomáš Efler, Milada Gabrielová, Adam Guzdek, Karel Hamberger, Tereza Hladíková, Michal Horáček, Matouš Horák, Daniela Hrabovská, Miroslava Hruzíková, Tomáš Kadlec, Matěj Kubina, Jiří Kupka, Martina Lehnertová, Lucie Majid, Martina Medvedeva, Silviu Miloiu, Lucia Nováková, Pavol Pilař, Bronislava Poljak Lamrichová, Hana Řepková, Kateřina Singer, Katarína Smatanová, Monika Stará, Petr Svoboda, Richard Svoboda, Markéta Šantrůčková, Martin Šolc, David Šťastný, Katarína Tomášiková, Attila Tóth, Jan Valehrach, Dana Vedra, Renata Vrabelová – **zveřejněné texty neprošly jazykovou a ani jinou korekturou**

Předmluva: Rostislav Niederle

Licence: CC BY-NC-ND 4.0

Grafická úprava: Adam Guzdek

Použité fotografie: Daniela Hrabovská (2025), Martina Lehnertová (2025), Milada Gabrielová (2024)

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ
FAKULTA STAVEBNÍ

Vydalo Vysoké učení technické v Brně
Fakulta stavební, Ústav architektury, Ateliér obnovy památek a Ateliér urbanismu

Brno 2026

ISSN 3029-8245 (online)
ISBN 978-80-214-6443-8 (online)

PROSTOR PRO ŽIVOT

KRAJINA SÍDLA PAMÁTKY

www.krajinasidlapamatky.cz

ISSN 3029-8245 (online)
ISBN 978-80-214-6443-8 (online)